

تضاد و تباین در بافت تاریخی

(ساماندهی بافت تاریخی در راستای توسعه صنعت گردشگری)

تألیف

المیرا

مأنده غلامی

انتشارات طه‌ان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

فرجی، المیرا، ۱۳۶۹ -	سرشناسه
تضاد و تباین در بافت تاریخی: (ساماندهی بافت تاریخی در راستای توسعه صنعت گردشگری)/تالیف المیرا فرجی، مانده غلامی.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: طحان، ۱۳۹۷.	مشخصات نشر
۱۱۶ص-	مشخصات ظاهری
978-600-7581-84-1	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
ایران - آثار تاریخی	موضوع
Iran -- Antiquities	موضوع
گردشگری	موضوع
Tourism	موضوع
غلامی، مانده، ۱۳۶۳ -	شناسه افزوده
۱۳۹۷ عت ۱۳/۴ DSR	کتابخانه
۹۵۵/۰۰۴۳	ده بندر دیویی
۵۳۱۲۰۰۰	شناسه

تضاد و تباین در بافت تاریخی

(ساماندهی بافت تاریخی در راستای توسعه صنعت گردشگری)

تألیف: المیرا فرجی - مانده غلامی

چاپ: آرمانسا

صحافی: آرمانسا

لیتوگرافی: آرمانسا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

مدیر تولید: ابوالفضل چلاغلو

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۸۱-۸۴-۱

قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

www.tahan-pub.com
tahan_publication@yahoo.com

تلفن مرکز پخش: ۰۲۱-۶۶۴۰۳۲۰۸-۶۶۴۰۳۱۹۱
تلفکس: ۰۲۱۶۶۹۶۷۰۵۹ همراهِ: ۰۹۱۳۱۹۸۵۶۱۷

فصل اول: بافت تاریخی

بخش اول: بافت تاریخی

- ساختار و ویژگی‌های بافت‌های تاریخی در بافت ایران
- عناصر کالبدی-کارکردی بافت‌های تاریخی شهرهای ایران
- هویت در بافت‌های تاریخی
- نقش تحریک توسعه در استحکام بخشی بافت‌های تاریخی
- بخش دوم: محدودیت‌ها و توان‌های کالبد تاریخی (چالش‌ها و فرصت‌ها)
- چالش‌های بنیادی
- موانع تاریخی

بخش سوم: الگوهای مداخله در معاصر سازی محلات تاریخی ایران

- بهسازی
- نوسازی
- بازسازی

بخش چهارم: انواع روش‌های مداخله در بافت تاریخی

- بخش پنجم: مروری بر نظریه‌ها و چارچوب‌های نظری پژوهشگران در رابطه با توسعه شهری در بافت تاریخی
- بخش ششم: نتیجه‌گیری

- بخش نظری مداخله در بافت تاریخی
- بخش طراحی، اجرایی و نظارت
- نحوه و چگونگی مداخله و اجرا

فصل دوم: مقدمه گردشگری

بخش اول: گردشگری

- اهمیت صنعت گردشگری
- عوامل مؤثر ساختار گردشگری
- آثار و کارکردهای گردشگری در بافت تاریخی
- انواع گردشگری
- نام گردشگری
- بازبیه‌های گردشگری (بافت تاریخی)
- گردشگری و رابطه آن با احیای بافت تاریخی
- تعادل گردشگری شهری و بازآفرینی فرهنگی در بافت تاریخی

بخش دوم: نتیجه‌گیری

فصل سوم: بررسی نمونه‌های موزی و استانداردهای فضایی

بخش اول: مقدمه

بخش دوم: طرح ساماندهی کسلفیدمنچستر

- احیای کسلفید
- تأثیر صنعت توریسم در کسلفید
- جمع‌بندی

بخش سوم: طرح ساماندهی تمپل بار در دوبلین

- ابتکارات جدید برای محله فرهنگی
- جمع‌بندی

بخش چهارم: طرح ساماندهی لوول درماساچوست

■ احیای لوول

■ جاذبه‌های توریستی

■ جمع‌بندی

بخش پنجم: ساختارشناسی

■ مقدمه

■ جغرافیای تاریخی تهران

■ تحولات اساسی تهران

■ ساختار تهران

■ بررسی دوره‌های شکل‌گیری شهر تهران

■ تحولات شهرنشینی در تهران

بخش ششم: مطالعات اقلیمی

■ تقسیمات اقلیمی در تهران

■ تقسیمات اقلیمی در استان تهران

■ اقلیم تهران

■ شرایط اقلیمی تهران

■ تابش آفتاب

■ دما

■ بارندگی

■ رطوبت

■ فشار هوا

■ باد

■ وضعیت زمین‌شناسی و زلزله‌خیزی شهر تهران

■ مقاومت مکانیکی و جنس خاک

بخش هفتم: مطالعات منطقه‌ای و اقلیمی

- منطقه مطالعاتی اقلیمی تهران
- خصوصیات اقلیمی منطقه گرم و خشک

بخش هشتم: مطالعات مکانی

- محله عودلاجان
- تحولات کالبدی محله عودلاجان
- تحولات شهرسازی صورت گرفته بعد از سال ۱۳۳۵ ه.ق در محله

ردیف

www.ketab.ir

پیشگفتار

در دوران معاصر، کشورهای مختلف سرمایه‌گذاری بسیار زیادی بر روی بناها و بناهای تاریخی انجام داده‌اند. دلایل مهم و توجیهی این سرمایه‌گذاری عبارتند از:

- بالا بردن میزان جذب گردشگران خارجی به جهت اهمیت و ارزش بافتی که این بناها و بافت‌ها در بین ملل مخالف دارند و در نتیجه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی در این زمینه.
- به‌وجود آمدن اشتغال و فرصت‌های شغلی و افتخار به ملت و تمدن و سرزمین خود و به‌وجود آوردن سازه‌های شهری

با توجه به مطالب گفته شده و نیز تأکید دولت بر گسترش صنعت جهانگردی و نیز با توجه به پتانسیل بالای شهر تهران در راستای جذب جهانگردان (با تاریخچه‌ای طولانی و آثار تاریخی)، سامانه‌ای قدیمی‌ترین محله تهران در عودلاجان به عنوان موضوع انتخاب گردیده است. در ابتدای این راه بعد از اتخاذ روش تحقیق مناسب، مطالعات پایه (با تأکید بیشتر روی مطالعات تاریخی) انجام گرفته و در ادامه بعد از بررسی کالبد فضایی و نیازهای محلی و منطقه‌ای، بناهای آن مورد مطالعه قرار گرفته و سپس با برداشت میدانی، وضع موجود محله عودلاجان و سایت، جهت طراحی به‌صورت کامل برداشت شده.

جای بسی تأسف است، بافت تاریخی کلان شهر تهران که بیش از هر زمانی هم اکنون به هویت بخشی نیاز دارد، پس از سالیان طولانی انتظار برای رسیدن به طرحی پایدار و مناسب درباره احیاء، ساماندهی و بهسازی محله‌های تهران

قدیم و از جمله عودلاجان، که هم اینک دستخوش تصمیماتی مقطعی و غیر اصولی بدون توجه به ماهیت آن‌ها شده، بی‌نتیجه مانده است. تجربیات سال‌های اخیر از جمله طرح نواب و سیروس به ما ثابت کرد، این طرح‌ها به تحمیل مشکلات جدید به بافت‌های قدیمی و تاریخی و فضاهای پیرامونی آن، همچنین عدم زیبایی ظاهر شهر می‌انجامد، ضمن اینکه رعایت آسایش و آرامش مردم حائل سرمایه‌های ملی در برنامه‌ریزی و طراحی لحاظ نمی‌شود و شهر را به سمت ناایدار سوق می‌دهد. با توجه به تفاسیر متفاوتی که در مورد شهرسازی اسلامی ارائه می‌شود، شناسایی الگوی شهرهای ایرانی-اسلامی در احیای مراکز شهری به خصوص آثار فرود و واجد ارزش تاریخی، تجدید حیات و روان بخشی آن‌ها و تجهیز شار برای احیای نقش پایدار مرکز شهری در آینده، از اهمیت و حساسیت ویژه برخوردار است.

شهرگرایی و توسعه شهرنشینی، به زایش توریسم و جهانگردی کمک کرده است و ضرورت سازماندهی مراکز تفریحی و گذراندن اوقات فراغت را برای جمعیت شهرها سبب گردیده است. رویکرد دیگری حضور بنای تاریخی در شهرها موجب می‌گردد که درباره فرهنگ و معماری گذشته بیشتر بدانیم زیرا که نمادی از هویت فرهنگی و بقای مردم آن منطقه و همچنین بخشی از میراث آنان محسوب می‌شود. با توجه به اینکه آثار هنری و تاریخی گذشت زمان و عوامل مخرب آسیب دیده و فرسوده می‌گردند، لذا به نظر می‌رسد که مرمت، حفظ و نگهداری این گونه آثار یکی از مهم‌ترین برنامه‌های هر جامعه‌ای که صاحب چنین آثار با ارزشی می‌باشد.

بافت تاریخی شهرها جزئی از سرمایه‌های ملی و فرهنگی کشور است که نه تنها به لحاظ زیبایی شناختی، تداوم خاطرات جمعی و هویت بخشی شهرها ارزشمند هستند، بلکه محل سکونت و معیشت میلیون‌ها نفر نیز محسوب می‌شوند. این بافت‌ها دارای ویژگی‌ها و مشخصه‌هایی از جمله وجود فضاها و عناصر با ارزش هستند که آن‌ها را از بافت‌های پیرامونی و نیز سایر قسمت‌های شهر متمایز می‌کند و برخورد ویژه با این مناطق را نسبت به سایر مناطق شهر ضروری می‌سازد. با

این حال، این بافت‌ها دارای ویژگی‌های منفی همچون آشفستگی سیما و منظر، عدم دسترسی مناسب، کمبود تأسیسات و تجهیزات شهری، آشفستگی در ساختار اقتصادی و اجتماعی، فرسودگی کالبدی-سازه‌ای نیز هستند که وضعیت ناپایداری را در آن ایجاد کرده و منجر به تخلیه جمعیت زیادی از این بافت شده است. بنابراین جلوگیری از فرسودگی بافت‌های تاریخی و کهن شهری و بازنده سازی آن‌ها «به منظور رفع آشفستگی‌های اجتماعی-فرهنگی و کالبدی-بصری در جهت ایجاد محیطی پایدار، ضرورت می‌یابد. (حناچی و دیگران، ۱۳۸۶، ۱۰)»

امروزه علاوه بر اینکه گردشگری یکی از عوامل مهم اقتصادی محسوب می‌شود، به صورت خوبی هم در اختیار بازدیدکنندگان قرار می‌دهد تا نسبت به فرهنگ‌های محلی و آثار تاریخی به جا مانده از آن و آثاری که در واقع شناسنامه فرهنگی و نماد هر کشور محسوب می‌شود آگاهی یابند. (دستمانچیان، ۱۳۷۵، ۴۷۹) بر اساس دیدگاه‌های برنامه ریز توسعه پایار یادمان‌ها و ثروت‌های تاریخی تنها به عنوان میراث قد داد می‌شوند بلکه بهره‌برداری از آن‌ها در فعالیت‌های اقتصادی و جهانگردی دارای ارزش‌های کم نظیری می‌باشد. قلمرو تاریخی ایران زمین چون جزء کانون‌های اولیه پایش تمدن محسوب می‌شود، در نواحی مختلف این سرزمین اقوام گوناگونی آثار و یادمان‌های تاریخی و فرهنگی ویژه‌ای را به وجود آورده و به یادگار گذاشته‌اند. از رونق‌ها و توسعه بسیار بالای شهرها که از فرایندهای در حال تکوین هستند، ناپذیر در ایران محسوب می‌شود. بهبود جذب گردشگر میسر نشده است، در حالی که تا اواخر دوران قاجار سیر تکوینی جهانگردی و گردآوری منابع بسیار، دربار فساد ایران مشاهده شده است (ابراهیمی زاده، ۱۳۸۶) رشد روزافزون جمعیت شهرها و به تبع آن نیاز جوامع به عناصر جدید شهری و متناسب با جامعه مدرن، فضای شهری را دستخوش تغییراتی نموده است. این تغییرات در بافت جدید شهری در قالب مدرنیسم و در بافت قدیمی در قالب فرسودگی نمود یافته است. بنابراین جلوگیری از فرسودگی مراکز تاریخی و کهن شهری و احیای مجدد آن به منظور رفع آشفستگی‌های اجتماعی-فرهنگی و کالبدی-بصری و در نهایت توسعه

گردشگری ضرورت و اهمیت بررسی موضوع را ایجاب می‌نماید (کرمی پور، ۱۳۸۹). این اثرهای تاریخی و فرهنگی فقط متعلق به مردم ایران نمی‌باشد بلکه بخشی از میراث مردم جهان محسوب می‌شود.

اولین و مؤثرترین اقدام برای احیای مراکز تاریخی شهر، شناخت کامل، درک اهمیت و هدایت و کنترل تحولات آن در گذر زمان است. هدایتی که متضمن پویایی این مراکز در راستای نیل به توسعه پایدار شهری، بازگرداندن منزلت و جایگاه از دست رفته به آن بر اساس زمینه‌های تاریخی و یادمان‌های موجود باشد. هنگامی می‌توان از یک الگوی مناسب برای استفاده نسل‌های کنونی و آینده بهره برد که اصول مدرنیته با توجه به آداب و رسوم فرهنگی و سنت‌های دیرین استوار شود. حفظ نماد شهرسازی و معماری اصیل، در بردارنده سرزندگی و پویایی باشد آنچه باید همواره مورد توجه قرار گیرد این است که تا کنون هیچ استاندارد سطحی مدهاء در زمینه احیاء و مرمت مرکز تاریخی شهر وجود نداشته است. همچنین مراکز تاریخی شهر بسته به فرهنگ، تاریخ، آداب و رسوم و شیوه‌های زندگی هر شهر متفاوت است. بنابراین، تحقق باززنده‌سازی بافت تاریخی و کهن شهر، نیازمند تشخیص صحیح و بهره‌گیری مناسب از امتیازها و پتانسیل‌های موجود در آن است تا از طرفی برای سالن‌ها، شرایط مطلوب زندگی را فراهم کند و از سوی دیگر توریست‌ها، جهانگردان و بازدیدکنندگان داخلی بتوانند از وضوح و سادگی آن به هوین شهروندان و جهانگردان سرزمین پی برده و نمادی از موارث فرهنگی و اجتماعی گذشته را درک نمایند.

سفر و مسافرت در فرهنگ عامه مردمان دنیا از دیر باز مورد توجه خاص بوده و جایگاه ویژه‌ای در باب گسترش اطلاعات و آگاهی و شناخت دارد. حال این سفر گشت‌وگذاری در زمان حال باشد و یا سفری به اعماق تاریخ و فرسنگ یک مرز و بوم. سرزمین کهن ایران نیز بستر مناسبی برای بروز و ظهور نمادهای فرهنگی و زمینه ساز تمدنی عظیم بوده است. فرهنگ غنی و تنوع فرهنگی ایران و تمدن دیرینه آن پدیدآور چنان آثار ملی درخشانی است که شایستگی سیر و سفر در آن و اعماق تاریخ و فرهنگ آن را دوچندان نموده است. اقوام و تمدن‌های

مختلف و نقش و نگاره و بناهایی که از آن دوران به یادگار مانده‌اند، رازها و زیبایی‌های نهفته‌ای در دل خود دارند که می‌توانند جاذبه‌ای برای جذب و سیر سفر ملل دیگر به این مرز و بوم و گامی بلند در راستای توسعه‌ی صنعت جهانگردی باشند. ره‌آورد دیگر این سفر و زدودن غبار بی‌توجهی از این بناها و آثار ملی، هویت بخشی و غنی نمودن فرهنگ معماری و شهرسازی سرزمینمان و حل مشکلات موجود در این زمینه است که عمدتاً از تقلید ناصحیح از معماری کشورهای غربی به وجود آمده‌اند. در میان نقاط دیدنی و تاریخی این کشور پهناور، سرزمین ایران به لحاظ موقعیت جغرافیایی خاص و آب و هوای معتدل از دیرباز به عنوان مهد تمدن‌ها، مردمان مختلفی را در خود جای داده است و بناهای بسیار زیادی از این دوران در این سرزمین برجای مانده است. شهر تهران نیز به عنوان یکی از مناطق مهم ایران همچون گنجینه‌ای با شکوه می‌باشد، که زدودن غبار زمان و ساماندهی آثار، بنای مانده از تمدن دیرین آن، نه تنها به معماری و فرهنگ اسلامی کهن ما بازگشتی دو چندان می‌بخشد، بلکه احیای این بناها و مجموعه‌ها، این منطقه را به یکی از قطب‌های گردشگری تبدیل می‌نماید. بدون شک تحقق این امر می‌تواند تا حد بسیار زیادی این مشکلات این منطقه را چه در زمینه امکانات تفریحی شهر و چه در زمینه اقتصاد برطرف سازد. تحقق یافتن توسعه صنعت جهانگردی و هویت بخشی به معماری کشورمان، مستلزم تلاشی مضاعف در تأمین طرح‌ها و خدمات کیفی است. به گونه‌ای که این پژوهش نیز در این راستا تعریف و طراحی شده است. با توجه به تأسیساتی بالای این منطقه در زمینه معماری و چه در زمینه تاریخی و جذابیت آن برای جذب جهانگردان، طراحی و ساماندهی مرکزی آن جهت توسعه‌ی امکانات تفریحی، رفاهی و خدماتی جهانگردی مدنظر قرار گرفته است.